

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากการตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ของพระพุทธองค์ ที่เป็นบุคคลแรกทรงใช้ภาษาเพื่อการเผยแผ่พุทธธรรม ไปยังบุคคลกลุ่มแรกคือ ทรงแสดงธรรมโปรดปัจจุวัคคีย์ ด้วยการแสดงธรรมจักรกัปปวัตรสูตร แสดงทางสายกลางให้ปัจจุวัคคีย์ การใช้ภาษาเพื่อการเผยแผ่พุทธธรรม พระธรรมคำสอนในแรกเริ่ม เกิดมาจากพุทธกิจของพระพุทธองค์ จากการเทศนา การเผยแผ่พุทธธรรมซึ่งเกิดจากพระโอษฐ์ของพระองค์โดยตรง จึงมีสาวกมากมายที่ฟังธรรมของพระองค์แล้วบรรลุธรรม ในขณะเดียวกัน ใครก็ตามที่มีปัญหาในหลักธรรมข้อโต้แย้ง หลักการ วิธีการหรือแม้แต่ภาษา จะเข้าเฝ้าทูลถามพระพุทธองค์ และด้วยพระปัญญาของพระพุทธองค์ ผู้คนจึงอยากยุดีข้อข้องใจ และข้อสงสัยมากมายกับพระพุทธองค์ การตอบของพระองค์จึงเป็นข้อยุติ เป็นการตรัสที่เต็มไปด้วยสารธรรมะ แม้สาวกที่อยู่ไกลก็ไม่กล้าตอบบางประเด็นได้ จึงพามาเฝ้าพระพุทธองค์ เพื่อให้ตรัสเรื่องที่สงสัยนั้น เมื่อพระพุทธองค์ปรินิพพานแล้ว สาวกทั้งหลายอาศัยหลักพุทธธรรมคำสอนที่พระองค์ตรัสนั้น เป็นตัวแทนของพระองค์โดยอาศัย การท่องจำ เรียกว่า “มุขปาฐะ” การเผยแผ่พุทธธรรมผ่านการท่องจำในตัวบุคคลนั่นเอง ตามนัยดังกล่าว วิธีการในการเผยแผ่พุทธธรรมของพระองค์ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกมีหลายรูปแบบที่แตกต่างกันไป แล้วแต่อุปนิสัยของบุคคล มีการแสดงพุทธธรรมเปรียบเทียบกับสิ่งต่าง ๆ แสดงพุทธธรรมในเรื่องต่าง ๆ และมีความสั้นยาวแตกต่างกัน

ในปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ ในสมัยที่เข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้สังคมโลกสามารถติดต่อสื่อสารธรรมะ แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกันได้อย่างรวดเร็ว สังคมไทย เปิดรับวัฒนธรรมของสังคมโลก เข้ามาโดยมีการคัดกรองไม่เพียงพอ ส่งผลให้วิถีชีวิตของสังคมไทยเปลี่ยนไป โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนที่มีพฤติกรรมตามกระแสค่านิยมตามพลวัตอย่างรวดเร็วในแทบทุกด้าน เด็กและเยาวชน จึงไม่ได้คิดไตร่ตรองว่า กระแสเหล่านั้นจะทำให้เกิดผลดีหรือผลเสียต่อตนเองและสังคมอย่างไร หรือเพียงใด การกระทำของเยาวชนจึงอาจสร้างปัญหาที่มีผลกระทบสูงต่อสังคม การพัฒนาการคิดไตร่ตรองที่เป็นระบบ และมีหลักการพื้นฐานการคิดที่ดีจึงเป็นสิ่งจำเป็นทั้งต่อสังคม ศาสนาและวัฒนธรรมที่มีความตระหนักในการใช้ โดยนำหลักพุทธธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ตนนับถือ ไปใช้ปฏิบัติในการพัฒนาตนเอง และการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข เป็นการปฏิบัติคุณงามความดี มีค่านิยมที่ดีงาม รวมทั้งบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม

ในกระบวนการใช้ภาษาเพื่อการเผยแผ่พุทธธรรม การพูด การแสดงความรู้สึกความคิดออกมา นั่นคือการสะท้อนให้เห็นถึงเบื้องลึกในความคิด ความอ่าน และการลำดับเรียบเรียงมาเป็นสัญลักษณ์ที่เรียกว่า ได้รับภาษา โดยผ่านกระบวนการที่เรียกว่า “สื่อ” ที่สะท้อนความคิด ความเชื่อ ความเข้าใจออกมาให้ผู้อื่นได้รับรู้การใช้ภาษา ในปัจจุบันมีความแตกต่างจากอดีตมาก เวลาพูดหรือสนทนากัน จึงไม่สามารถสื่อสารกันได้อย่างตรงเจตนากันและกัน โดยเฉพาะภาษาทางศาสนา ซึ่งต้องอาศัยความเข้าใจในหลักภาษา และความหมายก่อนสื่อสาร ภาษาธรรมะที่คนไทยได้ฟังนั้น มีหลายคำที่ซ้ำซ้อนกับภาษาที่คนทั่วไปใช้แต่แปลกันคนละความหมาย โดยมากใช้ในความหมายทางรูปธรรม ส่วนภาษาธรรมะกลับใช้ในทางนามธรรม ในปัจจุบัน ความเจริญก้าวหน้าด้านสื่อต่าง ๆ พัฒนาขึ้น วัฒนธรรมต่างประเทศแผ่เข้ามา จึงมีผลต่อการดำเนินชีวิตของคนไทย ทำให้การสื่อสารธรรมะของผู้คนเกิดการเลียนแบบหรือใช้ภาษาต่างประเทศ มาปนกับภาษาไทยมากขึ้น และกลับถ้อยกันว่ามีความทันสมัย จึงส่งผลให้เกิดผลต่อการเผยแผ่ทางศาสนา เพราะคนฟังไม่พยายามเข้าใจในภาษาธรรมะ หรือภาษาพระ ท่านพุทธทาส กล่าวเรื่องภาษาว่า คนเราไม่เข้าใจธรรมะก็เพราะว่าภาษาเป็นอุปสรรค แม้จะได้ยินได้ฟังมาแต่ไม่สามารถเข้าใจลึกซึ้ง ท่านมองว่า ภาษามี ๒ ระดับคือ ภาษาโลก และภาษาธรรมะ ภาษาโลก คือ ภาษาคน เป็นภาษาของคนที่ไม่รู้ธรรมะ พูดกันอยู่ตามประสาคนที่ไม่รู้ธรรมะ ส่วนภาษาธรรมะคือ ภาษาเหมือนกันแต่ได้เห็นธรรมะในส่วนลึกหรือเห็นธรรมะที่แท้จริง สื่อออกมาด้วยความรู้สึกตรงตามความเป็นจริง^๑

ความเจริญก้าวหน้า โดยความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในยุคปัจจุบันนี้ ได้แก่ ความก้าวหน้าด้านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (Development of information Technology) ทำให้สังคมโลกสามารถติดต่อสื่อสารธรรมะ แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกันได้อย่างรวดเร็ว จึงได้กล่าวถึงพระพุทธศาสนากับการดำรงชีวิตในยุคโลกาภิวัตน์ว่า หมายถึง หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ประยุกต์ใช้ได้กับเหตุการณ์ปัจจุบัน เช่น สัมปยุตธรรม ทิศหก ทศพิธราชธรรม โดยการเกิดขึ้นของช่องทางการสื่อสารธรรมะ ผ่านทางอินเทอร์เน็ต ที่เกิดจากการสื่อสารธรรมะ ที่ไร้พรมแดน โลกปัจจุบันเป็นยุคข้อมูลข่าวสาร ประชากรทั่วทุกมุมโลกสามารถสื่อสารธรรมะกันได้อย่างง่ายดายและสะดวก รวดเร็วด้วยเทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น โทรศัพท์ วิทยุ โทรทัศน์ เว็บไซต์ นำมาใช้ในการดำรงชีวิตในยุคปัจจุบัน ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองการปกครอง ภาษาเพื่อการสื่อสาร (Communicative Language) ไม่ใช่เพียงแค่เพิ่มความสามารถด้านการสื่อสารเพียงอย่างเดียว แต่หมายถึงช่วยในเรื่องการตีความ และทำความเข้าใจด้านการใช้ภาษาตามเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคม มีการสอนการใช้ไวยากรณ์ เพื่อความชัดเจนด้านการสื่อสารด้วย โดยเฉพาะยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) อย่างในปัจจุบันนี้

^๑ พุทธทาสภิกขุ, ภาษาคน ภาษาธรรม เรามา “กิน” เวลากันเถิด, (กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๓๗.), หน้า ๑๐-๑๑.

ในปัจจุบันกระแสการเข้าร่วมประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนหรือ AEC (ASEAN Economic Community) กระตุ้นให้ประเทศไทยเร่งรัดการพัฒนาชุมชน เพื่อให้เป็นฐานและรองรับวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วบนโลกที่ไร้พรมแดน ประเทศมหาอำนาจปลุกกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) เพื่อการแพร่ขยายข้อมูลข่าวสารและการค้าเสรี ผ่านเทคโนโลยีที่ทันสมัย ชุมชนและสังคมที่อ่อนแอ จะตกเป็นเหยื่อของมหาอำนาจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนในชนบทของไทย ความเจริญทางด้านไอซีที (Information and Communication Technology) ที่มนุษย์ได้คิดค้นและพัฒนาเครื่องมือเครื่องใช้อย่างไม่หยุดยั้ง ที่มีประสิทธิภาพสูง ให้ความสะดวกรวดเร็ว นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ รับรู้ข่าวสารอื่น ๆ ผ่านดาวเทียม ซึ่งจำเป็นในการศึกษาเล่าเรียน^๒

จากความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา ในการใช้ภาษาเผยแผ่พุทธธรรมสมัยพุทธกาล กับการพัฒนาอย่างรวดเร็วในยุคโลกาภิวัตน์ จึงต้องมีการปรับองค์ความรู้การเผยแผ่พุทธธรรมสมัยพุทธกาล ให้เชื่อมโยงเข้าหากัน ปรับศาสตร์และเทคโนโลยี เช่น การสร้างเพจเว็บบอร์ด การใช้โปรเจกเตอร์ การเข้าถึงเว็บไซต์ต่าง ๆ เข้าหาพระพุทธรูปศาสนา คือใช้พระพุทธรูปเป็นตัวตั้ง และนำศาสตร์สมัยใหม่ มาอธิบายเสริมข้อพุทธธรรมในพระพุทธรูปศาสนา วิธีนี้ใช้องค์ความรู้ในศาสตร์สมัยใหม่ มาอธิบายสนับสนุนพระพุทธรูปศาสนา ให้ดูทันสมัยและมีเหตุผล เป็นที่ยอมรับได้ง่ายขึ้น ทั้งนี้ เพราะศาสตร์สมัยใหม่ มุ่งแสวงหาความจริงโดยไม่สนใจเรื่องศีลธรรม การนำหลักศีลธรรมในพระพุทธรูปศาสนามาเติมเต็มให้กับศาสตร์เหล่านั้น ย่อมจะช่วยให้เกิดองค์รวมที่สมบูรณ์โดยเฉพาะในยุคโลกาภิวัตน์เช่นปัจจุบันนี้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการใช้ภาษาในการเผยแผ่พุทธธรรมสมัยพุทธกาลสู่ยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการเผยแผ่พุทธธรรม ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการใช้ภาษาในการเผยแผ่พุทธธรรมสมัยพุทธกาล

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาวิเคราะห์การใช้ภาษาในการเผยแผ่พุทธธรรมยุคโลกาภิวัตน์

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเอกสาร

๑) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทยและภาษาบาลี คัมภีร์อรรถกถา จากคัมภีร์พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ คัมภีร์อรรถกถาแปล ชุด ๙๑ เล่ม ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๒๕

^๒ พิเชษฐ์ วงศ์เกียรติขจร, แนวคิด ยุทธศาสตร์ การบริหารการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร: ปัญญาชน, ๒๕๕๒.), หน้า ๑๓.

๒) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ หนังสือ ตำรา เอกสารงานวิจัย และ ปกรณวิเสสต่าง ๆ เป็นการศึกษาเฉพาะการใช้ภาษาในการเผยแผ่พุทธธรรมสู่ยุคโลกาภิวัตน์ เท่านั้น

๓) ข้อมูลการวิจัยภาคสนาม จากการสัมภาษณ์พระธรรมกถึก ที่สังกัดวัดในตำบลศิลา เขต ๒ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น และ ๒.) กลุ่มชาวพุทธ ชาย/หญิง ผู้เคยฟังพระธรรมเทศนา

๑.๓.๒ ด้านเนื้อหา

ศึกษาเกี่ยวกับหลักการใช้ภาษา ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา รวมถึงศึกษาวิเคราะห์การใช้ภาษาในการเผยแผ่พุทธธรรม ของพระธรรมกถึก ในยุคโลกาภิวัตน์กับชาวพุทธในพื้นที่ ที่ศึกษา

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย

ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาชุมชนชาวพุทธ บ้านโนนม่วง ตำบลศิลา เขต ๒ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมาย ออกเป็นสองกลุ่ม ได้แก่ ๑.) กลุ่มพระธรรมกถึก จำนวน ๕ รูป วัดที่สังกัดตำบลศิลา เขต ๒ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น และ ๒.) กลุ่มชาวพุทธ ชาย/หญิง ผู้เคยฟังพระธรรมเทศนา บรรยายธรรมะ สนทนาธรรมะของพระธรรมกถึก ในชุมชนชาวพุทธบ้านโนนม่วง ตำบลศิลา เขต ๒ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น จำนวน ๑๕ คน การได้มาซึ่งกลุ่มเป้าหมายโดยใช้วิธีการเจาะจง (Purposive Sampling)

๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ภาษาในการเผยแผ่ หมายถึง ภาษาบาลีและภาษาไทย เท่านั้น

การเผยแผ่ หมายถึง การที่พระธรรมกถึกเผยแผ่พุทธธรรม ทำให้เป็นที่แพร่หลาย เฉพาะชาวบ้านโนนม่วง ตำบลศิลา เขต ๒ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ที่ฟังแล้วเข้าใจด้วยรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ

ยุคโลกาภิวัตน์ หมายถึง ยุคที่ไร้พรมแดนเป็นยุคข้อมูลข่าวสาร ที่แพร่กระจายไปทั่วทั้งหมู่บ้านโนนม่วง ตำบลศิลา เขต ๒ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ไม่ว่าจะอยู่ในมุมใดของหมู่บ้านโนนม่วง ย่อมสามารถรับรู้ปฏิสัมพันธ์ และได้รับผลกระทบจากสิ่งที่เกิดขึ้น ได้อย่างรวดเร็ว รอบรู้รอบด้าน กว้างขวาง

การใช้ภาษา หมายถึง การที่พระธรรมกถึก นำหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เป็นภาษาบาลีและภาษาไทย มาใช้ในการเผยแผ่พุทธธรรม ทั้งในอดีตกาลและยุคโลกาภิวัตน์ แล้วมีอิทธิพล และมีผลต่อการใช้ภาษาบาลีและภาษาไทย ต่อชีวิตความเป็นอยู่ ของชาวบ้านโนนม่วง ตำบลศิลา เขต ๒ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เท่านั้น

๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง วิเคราะห์การใช้ภาษาในการเผยแผ่พุทธธรรม (An Analysis using of Language for Buddhadhamma Propagation) นี้ได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องคือ

๑.๕.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ ฉบับภาษาไทย และพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๐๐ ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเหตุการณ์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ส่วนใหญ่มาจาก เล่มที่ ๙ – ๓๓ รวม ๒๕ เล่ม และผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากหลักฐานเอกสารข้อมูลทุติยภูมิ คือ

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ให้ทัศนะเกี่ยวกับภาษาพูดเอาไว้ว่า ภาษาสามารถเผยแผ่สังฆธรรมได้ไม่สมบูรณ์ คือมันไม่สามารถเอาสังฆธรรมมาวางตั้งไว้ให้เราเห็น เหมือนวางสิ่งของไว้ต่อหน้าได้ มันจะต้องอาศัยประสบการณ์เก่าที่เราเคยมีอยู่ ถ้าสิ่งใดไม่เคยมีประสบการณ์ ก็เป็นอันว่าเกิดความติดตันที่ไม่สามารถรู้ความจริงได้เต็มที่ ภาษาไม่สามารถแสดงให้เห็น ให้สัมผัสกับประสบการณ์ตรงได้ เพราะฉะนั้น ความรู้สึกในใจ ความรัก ความโกรธ ความเกลียด การได้ลิ้มรสอร่อย หวาน มัน เค็ม และแยกออกไปเป็นหวานมะม่วง หวานมะปรางเป็นต้น ต่าง ๆ กันไป ซึ่งก็ต้องเป็นประสบการณ์เฉพาะตัว ที่ภาษาไม่สามารถนำมาถ่ายทอดได้โดยสมบูรณ์ นี่คือการจำกัด หรือขอบเขตของภาษาที่ไม่สามารถให้ถึงความจริงโดยสมบูรณ์ได้ ทั้งท่านยังให้ทัศนะเกี่ยวกับการสอนของพระพุทธเจ้า ในหนังสือพุทธวิธีในการสอนว่าพระพุทธองค์ ทรงเป็นบุคคลที่ปราชาญ และพุทธศาสนิกชนให้ความเคารพนับถือในฐานะผู้เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นสารถิณีฝึกคนได้ไม่มีใครยิ่งกว่า เป็นที่เคารพนับถือและยกย่องเทิดทูนในฐานะทรงเป็นนักการสอนที่ยิ่งใหญ่ที่สุด^๓ ดังจะเห็นได้ว่า พระพุทธองค์ทรงมีพระปรีชาสามารถอย่างยอดเยี่ยม ในการใช้ธรรมสื่อสารอบรมสั่งสอน ด้วยความยิ่งใหญ่ และพระปรีชาสามารถของพระพุทธองค์ ในด้านการสื่อสารนั้น ถ้าจะกล่าวให้เห็นด้วยอาศัยประจักษ์พยานภายนอก ก็เห็นได้จากเหตุผลต่อไปนี้คือ

๑) พระพุทธองค์เสด็จอุบัติในยุคที่ชมพูทวีปเป็นถิ่นนักปราชญ์ เต็มไปด้วยศาสตราจารย์เจ้าลัทธิต่าง ๆ เป็นอันมาก แต่ละท่านล้วนมีชื่อเสียงและมีความสามารถ ผู้ที่มาเผชิญพระองค์นั้นมีทั้งมาดีและมาร้าย มีทั้งที่แสวงหาความรู้ มาลองภูมิ และที่ต้องการมาข่มมาปราบ แต่พระองค์สามารถประสพชัยชนะในการสื่อสาร จนมีพระนามนำเด่นมาถึงปัจจุบัน

๒) คำสอนของพระองค์ ขัดแย้งกับคำสอนในศาสนาเดิม และแย้งกับความเชื่อถือความประเพณีปฏิบัติที่แพร่หลายอยู่ในสังคมสมัยนั้น เช่น การทำลายความเชื่อถือเรื่องวรรณะ เป็นต้น ทรงจัดตั้งระบบคำสอนและความเชื่อถืออย่างใหม่ให้แก่สังคม การกระทำเช่นนี้ให้เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง ย่อมเป็นงานยากอย่างยิ่ง

^๓ พระธรรมปิฎก, (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), การสื่อสารเพื่อเข้าถึงสังฆธรรม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ด้านสุทธธรรมสภา, ๒๕๓๙.), หน้า ๗.

๓) ขอบเขตงานเผยแผ่ธรรมะของพระองค์กว้างขวางมาก ทั้งโดยเทศะ และระดับชนในสังคมพระพุทธองค์ ทรงเสด็จไปสั่งสอนในหลายถิ่นแคว้น พบคนทุกชั้นในสังคม ซึ่งมีระดับความเป็นอยู่ ความเชื่อถือ การศึกษาอบรม นิสัยใจคอ และสติปัญญาแตกต่างกัน ทุกแบบทุกชนิด ทรงสามารถใช้ธรรมะสื่อสารกับคนเหล่านั้น ให้เข้าใจได้ และยอมเป็นศิษย์ของพระองค์ นับแต่พระมหากษัตริย์ลงมาทีเดียว

๔) พระพุทธศาสนาที่เจริญมาได้ตลอดเวลานับสองพันกว่าปีมาแล้ว แพร่หลายเป็นที่นับถืออยู่ในประเทศต่าง ๆ และคณะสงฆ์ผู้สืบทอดพระศาสนา ซึ่งเป็นสถาบันใหญ่และสำคัญในสังคมดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน เป็นผลงานที่ยิ่งใหญ่ของพระพุทธองค์ ยืนยันถึงพระปรีชาสามารถของพระพุทธองค์อย่างประจักษ์ชัด ในเมื่อประจักษ์พยานภายนอกแสดงให้เห็นแล้วเช่นนี้ ย่อมชวนให้พิจารณาสืบค้นต่อไปถึงเนื้อธรรมคำสอน หลักคำสอน และวิธีการสอนของพระองค์ว่า เป็นอย่างไร ยิ่งใหญ่และประเสริฐสมจริงเพียงใด^๔

อรรณณ ปิณฑโนวาท ได้กล่าวถึงวิธีการถ่ายทอดสาร ของพระพุทธองค์ตามหลักทวาทวิทยา ว่าวิธีการเผยแผ่โดยใช้ธรรมะของพระพุทธองค์คือ ต้องการให้ประชาชนผู้มีสติปัญญาแตกต่างกันเข้าใจได้ง่ายที่สุด และจดจำได้ง่ายที่สุด ง่ายต่อการท่องจำ และง่ายต่อการบอกเล่าต่อ ๆ กันมา พระพุทธองค์ ทรงมีวิธีการที่สำคัญพอสรุปได้ ดังนี้

- ๑) ทรงใช้พระธรรมเทศนาซึ่งมีความยาวต่างกันคือ ขนาดสั้น ขนาดกลางและ ขนาดยาว
- ๒) ทรงถ่ายทอดสารด้วยวิธียกนิทานมีคติสอนใจ (Parable) และชาดก (Jataka)
- ๓) ทรงใช้วิธีการสนทนา (Dialogue) เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น
- ๔) ทรงใช้การยกตัวอย่างเปรียบเทียบอุปมาอุปไมย (Metaphor) ในพระธรรมเทศนา และการสนทนาได้ตอบ

๕) ทรงชี้ให้เห็นถึงปัจจัย ๔ อย่างที่ทรงคำนึงถึงเมื่อจะมีพระพุทธดำรัส ปัจจัยทั้ง ๔ อย่าง คือ ความจริง ความได้ประโยชน์ ความพึงพอใจของผู้ฟัง และกาละ

๖) ทรงสอนไม่ให้เชื่ออย่างมงายไร้เหตุผล โดยเหตุที่ความเชื่อเป็นรากฐานให้เกิดการพูด การแสดงความคิดเห็น ดังที่ปรากฏในกาลามสูตร^๕

เสถียร โพธิ์นันทะ การศึกษาถึงปัญหาเรื่องการใช้ภาษาในครั้งพุทธกาล ว่ามีหรือไม่ พระพุทธองค์ใช้ภาษาใด ในการสั่งสอนสาวกและประชาชนทั่วไป และพระองค์ทรงแก้ปัญหาอย่างไร ซึ่งจะนำไปเป็นแบบแผนในการนำมาเป็นบรรทัดฐาน ในการแก้ปัญหาในปัจจุบันสืบไป ปัญหาที่เป็นจุด

^๔ พระธรรมปิฎก, (ประยูรย์ ปยุตโต), **พุทธวิธีในการสอน**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑.), หน้า ๑-๓.

^๕ อรรณณ ปิณฑโนวาท, **หลักและปรัชญาของทวาทวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.), หน้า ๑๒-๑๓.

ค้นคว้าหาคำตอบคือ พระพุทธองค์ทรงรู้ภาษาต่าง ๆ เหล่านั้นได้อย่างไร หรือใช้ภาษาของคนต่างที่ได้
อย่างไร พระองค์ใช้ภาษาใด เป็นภาษากลางในการถ่ายทอดธรรมะให้คนฟังเข้าใจ เพราะในสมัยนั้น
เชื่อว่าแต่ละเผ่า แต่ละแคว้นคงใช้ภาษาต่างกัน ซึ่ง เสถียร โพธิ์นันทะ กล่าวยืนยันว่า “พระพุทธเจ้า
มิได้ใช้ภาษามคธในการเผยแผ่ธรรมะภาษาเดียว เหตุผลคือ ๑.) ในสมัยนั้น แคว้นต่าง ๆ มีภาษาเป็น
ของตัวเอง คงไม่เข้าใจภาษาอื่น ๆ มากนัก ๒.) ก่อนพระองค์จะออกผนวช ได้ศึกษาศิลปวิทยาการ
มากมาย จึงเป็นไปได้ว่า พระองค์ย่อมรู้และเข้าใจภาษาอื่นได้โดยไม่ต้องสงสัย”^๖ นั่นก็เพราะว่า
ประเทศอินเดียในสมัยนั้น มีภาษาใช้มากมาย

กรุณา กุศลาสัย กล่าวว่า อินเดียมีภาษาที่ใช้กันอยู่เป็นทางการ ๑๕ ภาษา แต่ละภาษามี
อักษรเป็นของตัวเองซึ่งส่วนมากมาจากอักษรเทวนาครี^๗ ใน ๑๕ ภาษานี้ ท่านยังได้กล่าวว่า ทั้งหมดมี
อยู่ ๒ ตระกูลใหญ่ ๆ คือ อินเดีย อารยะ (Indo-Aryan) และทราวิฑ หรือดราวิเดียน (Dravidian)
นอกจากสอง ตระกูลนี้แล้ว ยังมีอีกสองตระกูล คือ จีน-ทิเบต (Sino-Tibetan) และนิซาท (Nisad)
ภาษาที่พูดกันมีสี่ตระกูลใหญ่ ๆ เหล่านี้ ต่างก็อยู่คนละแคว้น คนละทิศ อินเดีย-อารยะ อยู่ภาคเหนือ
ตะวันตกเฉียงเหนือ ตะวันตก ภาคกลาง ภาคตะวันออก ทราวิเดียน อยู่ทางภาคใต้ จีน ทิเบต อยู่ใน
เทือกเขาหิมาลัย ที่ติดเขตประเทศเนปาล ภูฐาน และชายแดนพม่า ส่วนตระกูลนิซาท อยู่กระจัด
กระจายตามป่าเขาลำเนาไพร^๘

สุทธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ กล่าวไว้ดังนี้ว่า ภาษาที่ใช้ในพระพุทธศาสนามี ๔ ระดับ คือ

๑) ภาษาที่ดีความตามอักษร คือ ภาษาที่ว่าไปตามความหมายของอักษร ที่ไม่ซ่อนความ
นัยที่ลึกใด ๆ ซึ่งอาศัยภาษาสมมติหรือภาษาคนเป็นหลัก แต่ภาษาเหล่านี้ ไม่สามารถถือเอาเป็นหลัก
สากลได้ต้องแปลตามภาษาต่าง ๆ ในกลุ่มเดียวกัน

๒) ภาษาระดับอุปมาอุปไมย คือ เป็นภาษาซ่อนนัย ความหมายแฝงอยู่ เป็นภาษากวี
วรรณกรรม ที่ใช้การร้อยกรองหรือร้อยแก้ว เพื่อให้เกิดความสวยงามของภาษาและเนื้อหาอย่าง
กลมกลืน เรียกว่า ศิลปภาษา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคนที่สนใจด้วย

๓) ภาษาระดับนามธรรม คือ ภาษาที่ใช้ในทางศาสนา เพราะในคัมภีร์ของแต่ละศาสนา
ล้วนแต่มีความหมายที่ซุกซ่อนความหมาย ความจริงเอาไว้ บางทียากแก่การเข้าใจ จึงเป็นปัญหา
สำหรับคนที่ไม่ค่อยใส่ใจเรื่องศาสนา เกิดการตีความผิด เชื่อผิดและปฏิบัติผิด อนึ่ง การที่วางภาษา

^๖ เสถียร โพธิ์นันทะ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, (พระนคร: บรรณาคาร, ๒๕๑๓.), หน้า ๑๐๓.

^๗ กรุณา กุศลาสัย, อินเดียทวีปที่น่าทึ่ง, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๔.),
หน้า ๗๖.

^๘ ณจิต ตีปานวงศ์, อิทธิพลของอวัจนภาษาของนักร้องแกรมี เอ็นเตอร์เทนเมนต์ต่อเยาวชน,
(บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.), หน้า ๘๐-๙๒.

ธรรมหรือเนื้อธรรมเอาไว้กว้าง ๆ อย่างนั้น เพื่อเปิดโอกาสให้แก่คนรุ่นหลังใช้สติปัญญา โดยการตีความตามกาลยุคสมัยนั้น ๆ ได้และยังเป็นการทดสอบความมั่นคงในศรัทธา ของศาสนิก นั้น ๆ ด้วย

๔) ภาษาระดับอภิธรรม หรืออภิปรัชญา คือ ภาษาที่เหนือโลก เป็นภาษาโลกุตระธรรมซึ่งมีทั้งเปรียบเทียบและเป็นนามธรรม ที่ต้องอาศัยการตีความอย่างละเอียด บางทีภาษาระดับนี้อาจจะมาจากระดับภาษาธรรมดา แต่มีความหมายไม่ธรรมดา เช่น การกิน การเกิด อาจแปลเป็นได้ ๒ ความหมายคือ กินทางปากตามภาษาชาวโลก และกินทางอายตนะซึ่งเป็นภาษาธรรม^๙ ที่มีความหมายซ่อนความในภาษา ซึ่งผู้ที่เข้าใจต้องมีฐานในการเรียนรู้หรือมีประสบการณ์ในด้านศาสนาด้วย ส่วนการเกิด หมายถึง การเกิดจากแม่จริง ๆ หรือการคลอดและเกิดจากกิเลส หมายถึง การเกิดขึ้นของกิเลสที่เกิดจากอกุศลภายในจิต ดังนั้น ภาษาระดับอภิธรรม จึงอมความหมายอยู่ในตัว ขึ้นอยู่กับผู้พูดว่า อยู่ที่ไหน พูดเรื่องอะไร เหมือนดังที่พระพุทธองค์ตรัสแก่สาวกหรือพวกพราหมณ์ที่ใช้ภาษาตามสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยพบในพระสูตรต่าง ๆ มากมาย

สิริวัฒน์ คำวันสา กล่าวว่าในครั้งนั้น จุดกำเนิดของการใช้ภาษาคือ มาจากพระเวท เพราะพราหมณ์ อาศัยการท่อง การสวดไตรเพท เพื่อสื่อความหมายถึงพระเจ้า เพื่ออ้างเป็นคำสอนด้วย คำว่า เวท แปลว่า รู้ แต่ต่อมาศาสนาฮินดูแปลว่า ปัญญาอันศักดิ์สิทธิ์ ปัญญาที่เกิดจากการเรียนรู้จากศาสตร์ในคัมภีร์ ซึ่งมี ๒ อย่างคือ ๑) ศรุติ หมายถึง การฟัง ฟังจากพระเจ้า ในที่สุดก็กลายมาเป็นคัมภีร์พระเวท ซึ่งพราหมณ์ถือว่า เป็นปัญญาที่ได้มาจากพระเจ้าโดยตรง และถือว่า เป็นสิ่งสมบูรณ์ เทียงแท้ เพราะเป็นคำพูดของพรหมัน ๒) สมฤติ คือ การคิด ในสรรพวิชาการทั้งหลายที่เกิดจากการแต่งของมนุษย์ กลายเป็นตำรา โดยอาศัยฐานจากพระเวท ทั้งหมดนี้ ได้สืบทอดกันมา โดยการท่องจำด้วยปาก เรียกว่า มุขปาฐะ ไม่มีการจดหรือบันทึกเป็นอักษร ด้วยการสืบทอดของพวกพราหมณ์ที่ทำหน้าที่สื่อสารกับพระเจ้า จึงมีการแต่งตำราเป็นบทสวดเป็นฉันท เพื่อให้สวดถูกต้องตามวิธี ด้วยเหตุนี้เอง พวกพราหมณ์จึงอาศัยผู้นำพิธีดัดแปลงคำสอน ข้อความในคำสวดนั้นมาเอื้อประโยชน์ตน โดยห้ามให้คนทั่ว ๆ ไปสวด และได้แต่งเป็นโองการอำนาจของพระเจ้าให้เป็นกฎ เป็นหลัก เช่น สร้างวรรณะ ๔ ขึ้นมาตามโองการ ของพระเจ้า แล้วให้ยึดถือปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด นี่คือการใช้ภาษาในเชิงการปกครองไปด้วย^{๑๐}

ปรมะ สตะเวทิน กล่าวว่าหัวใจของการเผยแผ่คือ การเข้าใจความหมาย หัวใจของการเผยแผ่อยู่ที่ผู้ส่งและผู้รับมีเจตนาร่วมกัน เพื่อให้เกิดการดำเนินการเผยแผ่อย่างราบรื่น การเผยแผ่อาศัยการเข้าใจ การรับรู้ และประสบการณ์ของทั้งสองฝ่าย

^๙ สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, **พุทธศาสน์**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๙.), หน้า ๑๐-๑๖.

^{๑๐} สิริวัฒน์ คำวันสา, **พุทธศาสนาในอินเดีย**, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.), หน้า ๘-๑๑.

อย่างไรก็ตาม การเผยแพร่บางที่มีความผิดพลาดหรือเกิดปัญหาได้ เพราะไม่เข้าใจภาษา ความหมายของผู้เผยแพร่เช่น คนไทยพูดภาษาไทยให้ชาวต่างชาติที่ฟังภาษาไทยไม่รู้เรื่องฟัง ย่อมก่อให้เกิดปัญหาได้ เพราะทั้งสองฝ่ายไม่เข้าใจภาษาทั้งกันและกัน หรือคนพูดพยายามพูดสื่อในเรื่องที่ลึก หรือเปรียบเทียบโดยไม่ขยายความมากนัก คนฟังอาจจะไม่เข้าใจผู้พูดได้ จึงมีปัญหาเรื่องภาษาพอสมควร โดยเฉพาะปัจจุบัน ภาษาในสาขาวิชาความรู้ต่าง ๆ เช่น ภาษาในศาสนา ภาษาในองค์กรต่าง ๆ ภาษาชาวบ้าน ภาษาท้องถิ่น ภาษาต่างประเทศหรือแม้แต่ภาษาใหม่ ๆ ของวัยรุ่นล้วนแล้วแต่สร้างปัญหาให้ผู้ฟังได้ทั้งสิ้น หากจะวิเคราะห์เรื่องภาษา คงต้องศึกษาในระบบโครงสร้างของคำ ประโยค และความหมาย จะพบว่าความหมายที่แท้จริงในการเผยแพร่อยู่ที่ผู้เผยแพร่ ความหมายจะอยู่ในผู้ใช้ภาษา แต่ถึงกระนั้น ยังสามารถเผยแพร่ภาษาทั้งรู้เรื่องและเข้าใจกัน เพราะว่ามีประสบการณ์และการเข้าใจในมโนภาพของสัญลักษณ์และคำนั้น ๆ ร่วมกัน หากไม่เข้าใจตรงกัน ไม่มีประสบการณ์ย่อมเกิดปัญหา เช่น เด็กกับผู้ใหญ่ ย่อมจะเผยแพร่กันในเรื่องลึก ๆ ไม่ได้ เพราะเด็กมีประสบการณ์และมโนภาพไม่พอ^{๑๑}

Trenholm S. กล่าวว่า การเผยแพร่ในที่สาธารณะ หมายถึง การเผยแพร่ที่ผู้เผยแพร่ส่งสารคนหนึ่งส่งสารไปยังผู้รับสารจำนวนมาก ซึ่งมาอยู่รวมในที่เดียวกันหรือใกล้เคียงกัน การเผยแพร่นี้แตกต่างจากการเผยแพร่กลุ่มใหญ่ตรงที่มีลักษณะเป็นทางการมากกว่า ผู้เผยแพร่ต้องเตรียมตัวก่อนการเผยแพร่ในแง่ของการกำหนดวัตถุประสงค์ในการเผยแพร่และการเผยแพร่ให้สอดคล้องกับผู้รับเผยแพร่และสถานการณ์แวดล้อม นอกจากนั้นสภาพแวดล้อมหรือบริบทของการเผยแพร่จะมีลักษณะสาธารณะมากกว่าความเป็นส่วนตัว^{๑๒}

๑.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง วิเคราะห์การใช้ภาษาในการเผยแพร่พุทธธรรม (An Analysis using of Language for Buddhadhamma Propagation) เป็นการศึกษาวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับการเผยแพร่พุทธธรรมในสมัยพุทธกาล และนำมาสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ดังนี้คือ

พนิตนาฏ วุฒิธนาวิช ได้ศึกษาเรื่อง กิจกรรมการใช้ภาษาเพื่อการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม พบว่า เป็นกิจกรรมที่นอกจากจะเน้นถึงความสามารถ ในการใช้ภาษา เพื่อการเผยแพร่อย่างมีประสิทธิภาพ ในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งแล้ว ยังเน้นความสำคัญ ต่อความสามารถของผู้เรียนที่จะใช้ภาษาได้อย่างเหมาะสม ในสถานการณ์ทางสังคมที่มีการปฏิสัมพันธ์กันที่ว่า กิจกรรมการใช้ภาษาเพื่อการปฏิสัมพันธ์ เป็นกิจกรรมการใช้ภาษา เพื่อการเผยแพร่ประเภทหนึ่ง ที่นอกจากจะให้ผู้เรียนได้ฝึกใช้ภาษา เพื่อสื่อความหมายให้เป็นที่เข้าใจแล้ว ผู้เรียนยังต้องเลือกใช้ภาษาที่ถูกต้อง

^{๑๑} ประมะ สตะเวทิน, **หลักนิเทศศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, ๒๕๓๓.), หน้า ๘๔.

^{๑๒} Trenholm S., **Thinking Through Communication: A Introduction to The Study of Human Communication**, (3rd), Boston: Allyn & Bacon, (2001.), P. 258.

เหมาะสมกับสถานการณ์ และบทบาทของตนเองอีกด้วย ความสำเร็จในการทำกิจกรรมประเภทนี้จึงวัดจากความสามารถสอง ประการ คือความสามารถในการเผยแพร่ได้ตามวัตถุประสงค์ และความสามารถในการเลือกใช้ภาษา ได้ถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์และบทบาทที่ได้รับ การจัดกิจกรรมการใช้ภาษาเพื่อการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม จะเน้นการปฏิบัติกิจกรรมในลักษณะเป็นกลุ่ม โดยการแสดงบทบาทสมมติและสถานการณ์จำลอง การปฏิบัติกิจกรรมในลักษณะดังกล่าว ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสนำมาใช้ทักษะทางภาษาเพื่อการเผยแพร่ในชีวิตจริงทั้ง ๔ ทักษะผสมผสานกัน ได้แก่ ทักษะการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจในการเรียนมากขึ้น เพราะเห็นว่าการเรียนรู้นั้นสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง นอกจากนั้น กิจกรรมการใช้ภาษาเพื่อการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมยังช่วยสร้างความสัมพันธ์ และความร่วมมือในระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ซึ่งความสัมพันธ์นี้ก่อให้เกิดบรรยากาศอันดี ช่วยให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีต่อวิชาที่เรียนและต่อครูผู้สอน ปัจจัยดังกล่าว น่าจะเอื้อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการติดต่อสื่อสารได้เป็นอย่างดี^{๓๓}

อภิชาติ พรสี ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบเทศนาวิธีตามแนวอนุพุทธานุภาพิกขาในสังคมไทยปัจจุบัน พบว่า การแสดงธรรมของพระพุทธรูปเจ้าที่ ทำให้ประสบผลสำเร็จ มีผู้ฟังได้ดวงตาเห็นธรรมเป็นจำนวนมากนั้นมียุคประกอบหลัก ๓ ด้าน คือ ๑) ด้านผู้แสดงธรรม ๒) ด้านเนื้อหาธรรม ๓) ด้านผู้ฟังธรรม ซึ่งแท้ที่จริงแล้วองค์ประกอบที่มีความสำคัญที่สุด คือ ผู้แสดงธรรม เพราะพระพุทธรูปองค์ทรงมีคุณสมบัติรู้ธัมมจักขุญาณของบุคคลอื่น เมื่อทรงเลือกบุคคลได้แล้ว ด้วยคุณสมบัติกำหนดรู้ใจของคนอื่นจึงทรงรู้ว่าบุคคลนั้นยังมีปัญหาอุปสรรคอยู่ เช่น ยังไม่เลื่อมใสศรัทธา จึงทรงปรับจิตปรับใจ (การสร้างแรงจูงใจ) ให้เขาเลื่อมใสศรัทธาก่อน โดยแสดงปาฏิหาริย์ ๓ คือ ๑) อิทธิปาฏิหาริย์ ๒) อาเทศนาปาฏิหาริย์ ๓) อนุศาสน์ปาฏิหาริย์ อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างพร้อมกัน เมื่อเขามีศรัทธาสนใจอยากฟังธรรมแล้ว จึงแสดงเนื้อหาธรรมในอนุพุทธานุภาพิกขาที่เหมาะสมกับบุคคลผู้นั้นทำให้มีจิตใจพร้อมรับฟังธรรมขั้นสูง แล้วจึงประกาศอริยสัจ ๔ เพื่อให้บรรลุธรรมต่อไป^{๓๔}

พระสุนทร รตนปัญโญ (มิตยาภักดิ์) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการใช้ภาษาในการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่ธรรมะในยุคปัจจุบัน พบว่า ในสมัยก่อนพุทธกาล อิทธิพลของพราหมณ์มีผลต่อวิถีชีวิตของผู้คนยุคนั้นมาก เครื่องมือในการสื่อความหมายและเจตนาจากมนุษย์ไปสู่เทพคือภาษาสันสกฤต โดยมีพราหมณ์เป็นเจ้าพิธีกรรม ต่อมาภาษานี้เอง กลายเป็นภาษาของวรรณะชนชั้นสูงไป ส่วนภาษาที่ชาวบ้านพูดกันคือ ภาษาปรากฤต หรือภาษาตามแคว้นในถิ่นของตน ผู้คนจึงถูกกีดกัน ถูกแบ่งชั้นขึ้น กลายเป็นภาษาสองระดับคือ ภาษาระดับชนชั้นสูง และภาษาระดับชาวบ้าน แต่

^{๓๓} พินิตนาฏ ฐิตินาวนิช, ประสิทธิภาพของกิจกรรมฟัง-พูด โดยใช้การปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนในห้องเรียน, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๒.)

^{๓๔} อภิชาติ พรสี, การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบเทศนาวิธีตามแนวอนุพุทธานุภาพิกขาในสังคมไทยปัจจุบัน, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.)

เมื่อมาถึงยุคพุทธกาล พระองค์ทรงเข้าใจในบริบททางสังคมเหล่านี้ดีว่า แท้จริงแล้วมิใช่พระพรหมหรือเทพใดที่คอยลิขิตโชคชะตาให้เป็นไป แต่เกิดมาจากพวกพราหมณ์นี่เองกำหนดขึ้นมา ดังนั้น พระองค์จึงกำหนดวิธีการเผยแผ่ธรรมะ ที่แตกต่างจากพราหมณ์ โดยอาศัยภาษาชาวบ้าน (ภาษาปรากฤต) ในการเผยแผ่ธรรมะ ด้วยเหตุผล ๓ อย่าง ที่เป็นองค์ประกอบในการเผยแผ่คือ ๑) จากอิทธิพลของพราหมณ์ ๒) ด้วยการใช้ภาษาชาวบ้าน ๓) ด้วยคุณสมบัติเดิมและคุณสมบัติที่พระองค์ตรัสรู้ ทำให้พระองค์ได้พบวิธีการเผยแผ่ในรูปแบบใหม่ ถึงกระนั้น ด้วยความแปลกใหม่ จึงทำให้ผู้คนสงสัยเนื้อหาธรรมและวิธีการใหม่ ๆ อยู่เสมอ ไม่เว้นแม้แต่พราหมณ์ยังเกิดความอยากรู้อยากเห็น เมื่อมีปัญหาในครั้งนั้น ปัญหาทุกอย่างพระองค์ทรงแก้ไขได้ แต่ภายหลังพุทธปรินิพพาน ปัญหากลับเริ่มเห็นเป็นรอยแยกด้านทัศนะต่างกันอย่างชัดเจน และก็กลายเป็นปัญหาที่ทับถมเรื่อยมา จนกลายเป็นเหตุให้เกิดการแตกแยกนิกายขึ้น ทั้งนี้ก็เนื่องจากว่า ไม่มีใครตัดสินเรื่องคำสอน และภาษาพุทธพจน์ได้อย่างหมดจดนั่นเอง เรื่องภาษา พบว่า ในอดีตและปัจจุบัน การใช้ภาษามีความแตกต่างกัน ในอดีตมีภาษาที่ใช้ในกลุ่มย่อยมากมาย แต่ละที่ แต่ละเผ่ามีภาษาของตัวเอง การสื่อสารต่างที่ต่างถิ่น จึงเป็นปัญหาส่วนในปัจจุบัน โลกแคบลงการสื่อสารก็ง่ายขึ้น แต่ภาษากลับเป็นอุปสรรคในการบอกกล่าวหรือแสดงเจตจำนงของตนเองให้แก่ผู้อื่นเข้าใจ อีกทั้งผู้คนก็เดินทางไปมาหาสู่กันทั่วโลก การเผยแผ่ธรรมะหากไม่เข้าใจภาษาท้องถิ่นอื่นก็ประสบผลสำเร็จยาก เรื่องการถ่ายทอดด้วยวิธีการในรูปแบบใหม่ ๆ ที่น่าสนใจ แม้เนื้อหาธรรมะจะดีแค่ไหน แต่วิธีการถ่ายทอดไม่ชัดเจน ย่อมเกิดปัญหาการเข้าใจได้ วิธีการนี้จะนำมาซึ่งความสนใจ เมื่อคนสนใจวิธีการ เนื้อหาธรรมะก็น่าสนใจตามมาด้วย^{๑๕}

สรุปว่า ความสำเร็จในการเผยแผ่พุทธธรรมนั้น มีสิ่งที่น่าศึกษาคือ การใช้ภาษาในการสื่อสาร การใช้วิธีการกลมกลืนในภาษาท้องถิ่น การใช้จิตวิทยาง่าย ๆ เพื่อเข้าถึงอารมณ์ความต้องการของผู้คนการสื่อสารธรรมะนั้นมีประโยชน์มาก เพราะสามารถสื่อสารธรรมะสื่อความหมายให้ผู้ฟังเข้าใจถึงสภาวะในธรรมะต่าง ๆ ได้ตั้งแต่ขั้นสมมติจนถึงขั้นปรมาตม ภาษาที่ใช้ส่วนใหญ่อยู่ใน ระดับสมมติ แต่ในการใช้สื่อสารธรรมะที่จะเข้าถึงสัจธรรมนั้น ต้องการสัจธรรมโดยสมบูรณ์ จะต้องเข้าถึงปรมาตมด้วยการสื่อสารธรรมะถือว่าเป็นสื่อสัจธรรม หมายความว่า ภาษาธรรมะสามารถแสดงสัจธรรมออกมาได้คือการสื่อสารธรรมะ สามารถทำให้คนที่ฉลาดใช้ความคิดพิจารณาเชื่อมโยง เพื่อจะเข้าถึงความจริงต่อไปได้ ซึ่งมีประโยชน์มาก สำหรับใช้ในการเผยแผ่พุทธธรรม ของพระธรรมกถึกในยุคโลกาภิวัตน์นี้จากการศึกษาข้อมูลทั้งหลายดังกล่าวมา ทำให้ทราบว่า การสื่อสารธรรมะมีบทบาทสำคัญในการใช้เป็นสื่อการเผยแผ่พุทธธรรมทุกรูปแบบ ทั้งที่เป็นทางการและที่ไม่เป็นทางการ และทุกสาขาอาชีพ อนึ่ง การสื่อสารธรรมะ ยังมีส่วนช่วยส่งเสริมให้ธรรมะเกิดความน่าสนใจ และทำให้การเผยแผ่

^{๑๕} พระสุนทร รตนปญโญ (มติยาภักดิ์), การศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการใช้ภาษาในการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่ธรรมะในยุคปัจจุบัน, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.)

พุทธธรรม มีความกระจำจืดมากขึ้น ฉะนั้น การเผยแผ่พุทธธรรม สามารถบอกให้ทราบถึงลักษณะต่าง ๆ ของผู้แสดงธรรมะ คือพระธรรมกถึก ที่สามารถประยุกต์เนื้อหาธรรมะให้เข้ากับยุคโลกาภิวัตน์ได้

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประเภทวิจัยเอกสาร ด้วยการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) และสัมภาษณ์ภาคสนามด้วย แล้วนำมาวิเคราะห์ ประกอบเนื้อหาสารนิพนธ์ โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการตามลำดับ ได้แก่

๑.๖.๑ ขั้นรวบรวมข้อมูล

เป็นการศึกษาแนวความคิดทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา มีดังนี้

- ๑) แหล่งข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา
- ๒) แหล่งข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ ตำราทางวิชาการงานวิจัย และเอกสารหนังสือต่าง ๆ ที่นักวิชาการรวบรวมเรียบเรียงและประพันธ์ขึ้นมา

๑.๖.๒ ขั้นจัดเก็บข้อมูล

- ๑) ศึกษารูปแบบเนื้อหาสาระในพระสุตตันตปิฎก ซึ่งเป็นการศึกษาของแต่ละเนื้อหาในพระสุตตันตปิฎก
- ๒) ข้อมูลภาคสนามเป็นข้อมูลหลัก ที่มีความสำคัญต่อการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการสัมภาษณ์โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ เป็นรายบุคคล (Personal Interview) กลุ่มเป้าหมายที่สัมภาษณ์ ได้แก่ พระธรรมกถึก และชาวพุทธหมู่บ้านโนนม่วง ตำบลศิลา เขต ๒ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

๑.๖.๓ เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่

- ๑) แบบสัมภาษณ์มีโครงสร้างที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นใน (ภาคผนวก ก) แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๓ ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องในเชิงเนื้อหา ตามเอกสารที่ ศธ ๖๑๓๒/ว ๑๗ เรื่อง ขอความร่วมมือเป็นผู้ตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาค้นคว้า ลงวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๕๗ ใน (ภาคผนวก ค) ท้ายเล่ม นำไปให้ที่ปรึกษาตรวจสอบก่อนนำไปเก็บข้อมูล
- ๒) สมุดจดบันทึก
- ๓) กล้องถ่ายภาพ และ
- ๔) ผู้ช่วยเก็บข้อมูล ๒ คน

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑) ได้มีองค์ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ภาษาในการเผยแผ่พุทธธรรมในสมัยพุทธกาล

๑.๗.๒) ได้องค์ความรู้ถึงการใช้ภาษาในการเผยแผ่พุทธธรรมยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อนำพุทธธรรม สู่สาธารณชนต่อไป